

XEM XÉT LẠI ĐƠN VỊ THỐNG KÊ TRONG ĐIỀU TRA DOANH NGHIỆP VÀ ĐƠN VỊ CƠ SỞ

Vũ Quang Việt^(*)

I. Giới thiệu

Chiến lược thu thập số liệu của các đơn vị ngành kinh tế (economic activity units) có vai trò quan trọng vì số liệu thu được phục vụ cho biên soạn tài khoản quốc gia của cả nền kinh tế và theo vùng lãnh thổ.

Trong lược đồ tài khoản quốc gia, với tình huống lý tưởng đơn vị ngành kinh tế sử dụng hàng hóa, dịch vụ, tài sản và lao động để tạo ra *một loại* sản phẩm. Tuy vậy trong thực tế, một doanh nghiệp (enterprise) có thể liên quan tới nhiều hoạt động sản xuất, tạo ra nhiều loại sản phẩm khác nhau.

Tài khoản quốc gia khuyến nghị dùng đơn vị cơ sở (Establishment) làm đơn vị thống kê với mục đích thu thập số liệu để phân tích sản xuất của các ngành kinh tế. Đơn vị cơ sở kết hợp cả tiêu thức của đơn vị ngành kinh tế và đơn vị địa bàn. Về nguyên tắc, đơn vị cơ sở có thể liên quan tới nhiều ngành kinh tế sản xuất ra nhiều loại sản phẩm và do vậy tài khoản quốc gia khuyến nghị một đơn vị cơ sở nên tách thành đơn vị chỉ có một hoạt động và điều này làm cho sản phẩm của chúng được thuần nhất hơn theo nghĩa của phương thức sản xuất và chi phí đã sử dụng. Khuyến nghị sử dụng đơn vị cơ sở làm đơn vị thống kê cho phép thu thập số liệu sản xuất của toàn bộ nền kinh tế và cả địa phương.

Đơn vị chỉ tạo ra dịch vụ chủ yếu cung cấp cho các đơn vị cơ sở khác trong cùng

một doanh nghiệp không coi là đơn vị cơ sở. Tài khoản quốc gia gọi các đơn vị này là đơn vị phụ thuộc. Ví dụ đặc trưng của các đơn vị phụ thuộc đó là trụ sở chính, nhà kho, đội vận tải nội bộ. Đơn vị phụ thuộc và dịch vụ phụ thuộc không phải là một đơn vị sản xuất trong tài khoản quốc gia (Mục 5.13, SNA93). Chi phí phát sinh của đơn vị phụ thuộc phải phân bổ cho đơn vị cơ sở mà nó phục vụ. Một đơn vị phụ thuộc có thể là doanh nghiệp có tư cách pháp nhân, như công ty nắm giữ (holding company).

II. Mô hình doanh nghiệp đa đơn vị cơ sở

Mô hình doanh nghiệp trình bày dưới đây là mô hình doanh nghiệp đa đơn vị cơ sở. Trường hợp đặc biệt doanh nghiệp chỉ có một đơn vị cơ sở, ở đó số liệu của các đơn vị cơ sở khác được gộp vào với nhau.

Mô hình dưới đây của một công ty sản xuất ô tô và lắp ô tô. Nó bao gồm trụ sở chính, hai đơn vị sản xuất (một đơn vị sản xuất ô tô và đơn vị còn lại sản xuất lốp) và một nhà kho. Những đơn vị này giả sử đóng tại các địa điểm riêng biệt ở các vùng kinh tế khác nhau. Trụ sở chính và nhà kho chủ yếu cung cấp các dịch vụ cho đơn vị sản xuất trong doanh nghiệp, do vậy chúng được phân loại là đơn vị phụ thuộc trong tài khoản quốc gia.

Trụ sở chính thực hiện các dịch vụ quản lý, quảng cáo, kế toán và đôi khi chịu trách nhiệm bán sản phẩm của doanh nghiệp, mua

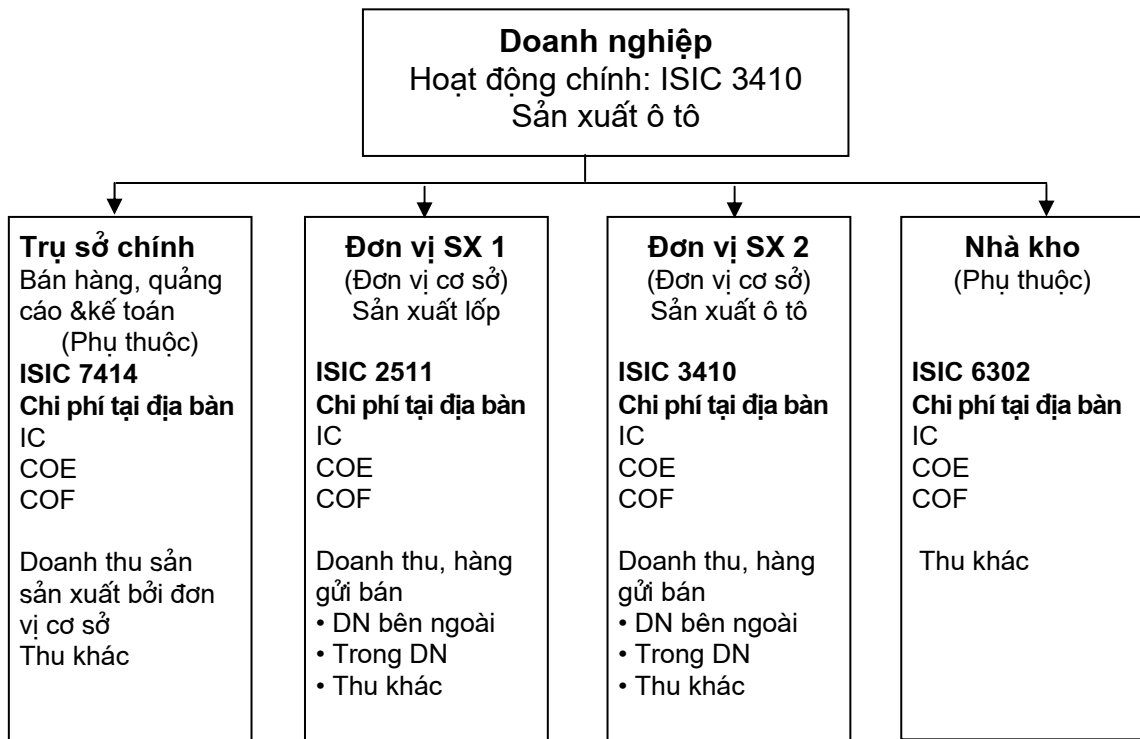
(*) Thống kê Liên Hợp Quốc

vật tư cho sản xuất và tài sản cố định cho tất cả các đơn vị trực thuộc. Trụ sở chính còn chịu trách nhiệm cung cấp tài chính cho các hoạt động của doanh nghiệp và do vậy cũng trả lãi tiền vay, nhận lãi tiền gửi và cổ tức đối với những đầu tư tài chính của doanh nghiệp.

Đơn vị sản xuất được phân loại là đơn vị cơ sở trong tài khoản quốc gia chịu trách nhiệm sản xuất ra hàng hóa và dịch vụ. Hàng hóa và dịch vụ do đơn vị sản xuất tạo ra có thể bán hoặc chuyển nhượng cho đơn

vị cơ sở khác trong cùng một doanh nghiệp. Hàng hóa, dịch vụ sản xuất và phân phối giữa các đơn vị cơ sở trong cùng một doanh nghiệp được ghi là sản lượng của đơn vị cơ sở sản xuất ra nó và chi phí trung gian của đơn vị cơ sở nhận nó (mục 6.152, SNA 93). Dịch vụ do các đơn vị phụ thuộc tạo ra không phải là sản lượng trong hệ thống TKQG. *Tuy vậy, không giống với thống kê công nghiệp, số liệu của TKQG bao gồm tất cả dịch vụ công nghiệp và phi công nghiệp.*

HÌNH 1: MÔ HÌNH DOANH NGHIỆP ĐA ĐƠN VỊ CƠ SỞ

Viết tắt: IC: chi phí trung gian; COE: thu nhập của người lao động từ sản xuất; COF: khấu hao TSCĐ

Doanh thu, hàng gửi bán, các khoản thu: thuật ngữ bao gồm giá trị bán thuần phải nhận (trừ phí vận tải và thuế) của tất cả sản phẩm đã gửi bán và các khoản thu khác. Bao gồm:

- Các sản phẩm đã bán được chế tạo từ vật tư thuộc sở hữu của đơn vị cơ sở;
- Sản phẩm được chế tạo từ vật tư của đơn vị cơ sở và chuyển nhượng cho nhà máy khác của cùng công ty hay gửi bán trên cơ sở uỷ thác. **(tiếp theo trang 34)**

XEM XÉT LẠI ĐƠN VỊ THỐNG KÊ..... (tiếp theo trang 29)

Trong trường hợp của công ty đa đơn vị cơ sở, các sản phẩm chuyển nhượng cho đơn vị cơ sở khác được xác định giá trị theo giá trị kinh tế hay giá trị thương mại bao gồm cả chi phí sản xuất trực tiếp và chi phí gán cho hợp lý của tất cả các khoản chi phí khác (bao gồm chi phí của trụ sở chính) và lợi nhuận (hay thặng dư);

- Các khoản thu khác.

Giá trị sản lượng: để nhận được giá trị sản lượng, cùng với các doanh thu khác, giá trị của hàng gửi bán phải điều chỉnh thay đổi tồn kho của thành phẩm và sản phẩm dở dang.

Chi phí vật tư: khoản này bao gồm:

- Chi phí trực tiếp phải trả cho các loại vật tư (nguyên vật liệu, nhiên liệu, điện, năng lượng đã dùng vào sản xuất, gồm cả phí vận tải);
- Thanh toán cho vật tư do các đơn vị cơ sở khác cung cấp, gồm cả phí vận tải.

Chi phí dịch vụ: khoản này bao gồm:

- Dịch vụ mua ngoài;
- Dịch vụ cung cấp bởi các đơn vị cơ sở khác trong cùng doanh nghiệp (không tính dịch vụ cung cấp bởi các đơn vị phụ thuộc).

(còn nữa)

Người dịch: Nguyễn Bích Lâm